

ภามเมอง

ชุมชนท่ามะโอ

ชุมชน ท่ามะโอ

ตั้งอยู่ทางฝั่งเหนือของสะพานข้ามแม่น้ำวัง บริเวณสะพานกลางค์ ถนนราษฎร์พัฒนา เป็นชุมชนเก่าแก่ของเมือง

เมื่อลำปางคือเมืองไม้ และครั้งหนึ่งของลำปางเคยรุ่งเรืองจากกิจการค้าไม้ซึ่งทำให้มีผู้คนหลากหลาย สัญชาติเดินทางเข้ามามากมาย รวมทั้งชาวพม่าที่เข้ามาทำการไม้สักร่วมกับชาวอังกฤษในลำปางสมัยนั้นด้วย พวกเขาได้สร้างชุมชนขึ้น ณ บริเวณนี้และกลายเป็นชุมชนที่เต็มไปด้วยบ้านไม้สวยงามมากมาย กระทั่งถึงปัจจุบัน แม้ชุมชนท่ามะโอไม่มีชาวพม่าอีกแล้ว แต่ชุมชนเก่าแก่แห่งนี้ยังคงมีเจาอดีตน่าประทับใจ ผ่านอาคารประวัติศาสตร์ "บ้านหลุยส์" คฤหาสน์อายุกว่า 112 ปีในจังหวัดลำปางที่เคยเป็นบ้านของนายห้างค้าไม้ชาวอังกฤษ นามว่า หลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ก็ตั้งอยู่ในชุมชนแห่งนี้

โดยความเกี่ยวข้องกับชุมชนท่ามะโอในอดีต พบว่า จังหวัดลำปางเป็นหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทยที่มีการให้สัมปทานกิจการทำป่าไม้แก่บริษัทต่างชาติ และบ้านหลุยส์ ที่ เลียวโนเวนส์ ก็เป็นหนึ่งในหลักฐานที่เหลืออยู่ของอิทธิพลของชาวตะวันตกในล้านนาในสมัยนั้น

บ้านหลังนี้เป็นบ้านของนายหลุยส์ โทมัส เลียวโนเวนส์ (Louis Thomas Leonowens) บุตรชายของนางแอนนา เลียวโนเวนส์ ครูสอนภาษาอังกฤษในราชสำนักของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่ออายุได้ ๗ ปีหลุยส์ได้ติดตามมารดาเข้ามาในสยาม และหลังจากสำเร็จการศึกษาในยุโรปแล้วก็ได้กลับเข้ามาในสยามอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ ซึ่งขณะนั้นมีอายุ ๒๗ ปี หลุยส์เริ่มเข้าสู่วงการค้าไม้ พ.ศ. ๒๔๒๗ โดยได้รับแต่งตั้งเป็นตัวแทนของบริษัท บริติชบอร์เนียว (The British Borneo Company Limited) ในการเจรจาขอรับอนุญาตทำป่าไม้ประจำเมืองระแหง (ปัจจุบันคืออำเภอหนึ่งในจังหวัดตาก) ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๙ เขาได้ลาออกจากบริษัทบริติชบอร์เนียวเพื่อเปิดบริษัทค้าขายทั่วไปของตัวเองที่เชียงใหม่ และได้ย้ายบริษัทมาตั้งที่ลำปางเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ พร้อมทั้งได้รับสัมปทานทำป่าไม้ด้วย ดังนั้น บ้านหลังนี้จึงปลูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นทั้งที่พักของนายหลุยส์และอาคารสำนักงานของเขาที่ลำปาง (หลุยส์ยังเปิดสำนักงานนำเข้าสินค้าต่างประเทศที่กรุงเทพฯ ด้วย) เมื่อหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์เสียชีวิตที่อังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๖๒ กรมป่าไม้จึงได้รับมอบโอนกิจการทำไม้ของบริษัท บริติช บอร์เนียว จำกัด และบริษัทหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ รวมถึงบ้านหลังนี้ด้วยใน พ.ศ. ๒๔๘๒ บ้านหลังนี้จึงกลายเป็นอาคารที่ทำการขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในระยะหนึ่ง และต่อมาได้กลายเป็นบ้านพักสำหรับพนักงาน จนกระทั่งพนักงานลดจำนวนลงจึงไม่มีผู้พักอาศัยอีกและทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ลักษณะเป็นบ้านกึ่งปูนกึ่งไม้สองชั้น แบบเรือนปั้นหยา สไตล์โคโลเนียล ชั้นล่างก่อปูนแข็งแรง ส่วนชั้นบนเป็นเรือนไม้ มีจุดเด่นคือ ห้องโถงที่ทำเป็นมุขเจ็ดเหลี่ยมยื่นออกไปด้านหน้า ตัดหน้าต่างบานเกล็ดไม้โดยรอบ บริเวณโดยรอบบ้านมีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น และยังมีอาคารสำนักงานอีกหนึ่งหลัง เป็นอาคารตึกปูนชั้นเดียว อาคารหลังนี้แต่เดิมใช้เป็นที่เก็บตู้เซฟของบริษัทของนายหลุยส์

ปัจจุบันบ้านหลังนี้อยู่ในความดูแลขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ภาคเหนือบน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านพักองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ลำปาง ถนนป่าไม้ เขตชุมชนท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง เขตเทศบาลนครลำปาง โดยทาง ออป. ร่วมกับภาคเอกชน ชุมชนท่ามะโอ และเครือข่ายลำปางรักเมืองเก่าได้เริ่มโครงการบูรณะซ่อมแซมเพื่อให้ตัวบ้านคงสภาพดีดังเดิมให้ได้มากที่สุดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๐ นอกจากนี้ ยังมีความพยายามของชุมชนในการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชน ผ่านกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ตลาดนัด และการจัดเสวนาวิชาการ โดยบ้านหลุยส์ก็เป็นหนึ่งในสถานที่ที่ชุมชนใช้ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวด้วย

ทั้งนี้ ชุมชนท่ามะโอถือว่าเป็นชุมชนที่เป็นหัวใจ เป็นพื้นที่สำคัญถ้ามองในมิติด้านวัฒนธรรมมาก่อนอยู่ที่แห่งนี้ และเป็นจุดอยู่ที่อยู่ตรงกลางระหว่างเมืองเก่าทั้ง 3 รุ่น อันนี้คือชุมชนที่อยู่ตรงกลางพอดีที่สามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่างๆได้ ผู้คนมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากการเข้ามาทำไม้ของกลุ่มชาวต่างชาติ และแรงงานชาวพม่า รวมถึงกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาจากสงครามและอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ อาทิ เจี้ยว ไทเขิน ไทลื้อ ไทใหญ่ ก่อเกิดอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นกับคนเมืองในพื้นที่ที่หลากหลาย ลงตัว ดังคำกล่าวที่ว่า “คนเมืองก็เยอะ เมือง เจี้ยว หลายเชื้อชาติที่มาอยู่ที่นี่ ทองสุ ปะโอ เถิน เพราะฉะนั้นความเป็นสังคมวัฒนธรรมที่อยู่ที่นี่เลยกลั่นกรองออกมาเป็นลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ” (ธวัชชัย ทำทอง)

การจัดตั้งชุมชนเริ่มตั้งแต่ปี 2542 โดยเทศบาลนครลำปางได้ประกาศจัดตั้งชุมชนท่ามะโอขึ้น เพื่อให้มีคณะกรรมการขึ้นมา ปัจจุบันมีโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เข้ามา ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ และการเปิดรับฟังความคิดเห็นมีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านของการท่องเที่ยว ในปี 2553 สังเกตว่าในชุมชนท่ามะโอเริ่มมีคนเข้ามาเดินเที่ยวกันเยอะโดยเฉพาะชาวต่างชาติ จึงได้ลองทำและมีผลงานเป็นรูปธรรมขึ้นมา หน่วยงานต่างๆ ก็ได้เข้ามาสนับสนุน ตั้งแต่เทศบาลก็เข้าช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์ กรมการท่องเที่ยวก็สนับสนุนงบประมาณด้านการท่องเที่ยว จนถึงทางพัฒนาชุมชน พันธมิตรก็ได้เข้ามาสนับสนุนจนการทำงานของเรามีผลค่อนข้างดีมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับชุมชนท่ามะโอ มีพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งร้านค้าชุมชนซึ่งมีบทบาททางการค้าที่สำคัญ และเก่าแก่สำหรับคนในชุมชน แม้ว่าปัจจุบันหลายแห่งจะปิดกิจการไปแล้ว อาทิ ร้านโชห่วยตระกูลติการ ร้านข้าวสารเจ็ทวง/เจ็ทจู ร้านโกชัยขายของชำ ร้านยายแก้วขายหมาก ร้านขายของชำป่าบัวไหล ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นเอ็นแป๊ะ ร้านลุงเมนของชำ ร้านก๋วยเตี๋ยวแห้งป่ามา และ ตลาดเทศบาล3 หรือ ตลาดรัชฎา หรือ “กาดหัวบัว” ตลาดหัวสะพานรัชฎาภิเศก (สะพานขาว) ซึ่งเป็นแหล่งรวมสินค้าประเภทอาหารพื้นเมืองลำปางที่ยังคงเปิดกิจการอยู่ในปัจจุบัน เป็นตลาดเช้าที่คึกคักแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง มีของขายมากมายทั้งกับข้าวพื้นเมือง ขนมพื้นบ้าน ผลไม้ ของสดตามฤดูกาล เช่น ผักแปลก ๆ แผลงเห็ด รวมทั้งของฝากไม่ว่าจะเป็นไส้ฮั่ว ข้าวแต่น แคบหมู หมูยอ ตอนเย็นจะมีร้านมาขายบางส่วนใหญ่เป็นขนม และกับข้าวสำเร็จรูป และในช่วงเย็นอาจมีบางร้านเปิดขายซึ่งส่วนใหญ่เป็นขนมและกับข้าวสำเร็จรูป

ด้วยบรรยากาศเสน่ห์ของตลาดเช้า ที่มีสินค้าประเภทอาหารพื้นเมืองจำหน่ายหลากหลายชนิด และบรรยากาศที่ตั้งของตลาด ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหัวสะพานรัชฎา ทัศนทัศน์และแลนด์มาร์คที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง จึงทำให้ตลาดแห่งนี้เป็นที่นิยมของชาวบ้านในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

